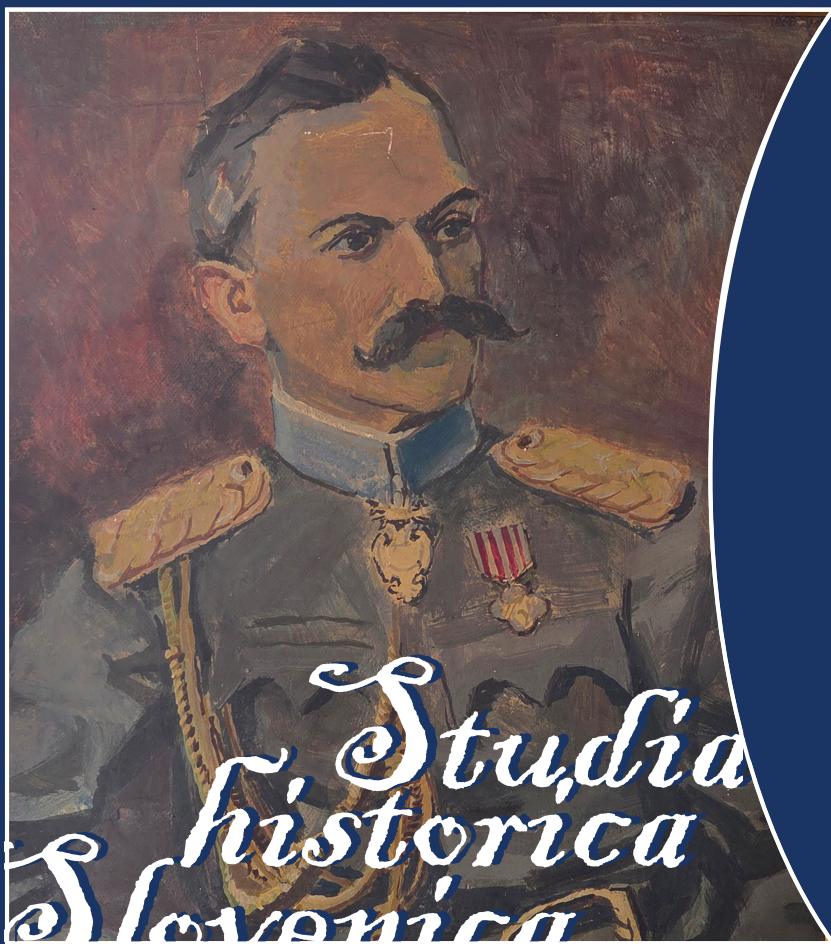

Studia Historica Slovenica

*Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review*

2025

2

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 25 (2025), št. 2

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2025

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

ZRI DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Karin Bakračević, dr. Rajko Bratož,

dr. Neven Budak (Hrvaška / *Croatia*), dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec,

dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan, dr. Gregor Jenuš, dr. Tomaž Kladnik,

dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Rosario Milano (Italija / *Italy*),

dr. Jurij Perovšek, dr. Jože Pirjevec (Italija / *Italy*), dr. Marijan Premović (Črna Gora / *Montenegro*),

dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar, dr. Imre Szilágyi (Madžarska / *Hungary*),

dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar, dr. Marija Wakounig (Avstrija / *Austria*)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 53c, SI-2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: shs.urednistvo@gmail.com

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Tehnični urednik / Technical Editor

David Hazemali

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / Bank Account:

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Tisk / Printed by:

Dravski tisk d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvillečke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in

'America: History and Life'.

Časopis je uvrščen v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in mednarodno bibliografsko bazo Scopus (h, d).

Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and

'America: History and Life'.

This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database ERIH and international database Scopus (h, d).

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije,

je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.

Izdajo časopisa sta omogočili Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS ter Mestna občina Maribor.

Co-financed by the Slovenian Research and Innovation Agency and the Municipality of Maribor.

*Studia
historica
slovenica*

Kazalo / Contents

Jubilej – ob Maistrovem letu 2024 / *On the Occasion of Rudolf Maister's* *Anniversary in 2024*

STJEPAN MATKOVIĆ: Rudolf Maister v hrvaški kulturi spomina <i>in zgodovini</i>	279
--	-----

Članki in razprave / Papers and Essays

MARTIN BELE: Maistrov rod in razširjena družina	289
<i>Maister's Family and Extended Kinship</i>	
TOMAŽ KLADNIK: Vojaško delovanje Rudolfa Maistra <i>v Mariboru</i>	317
<i>Rudolf Maister's Military Actions in Maribor</i>	
JURIJ PEROVŠEK: Maister in Narodna vlada SHS v Ljubljani	353
<i>Maister and the National Government of the State</i> <i>of Slovenes, Croats, and Serbs (SHS) in Ljubljana</i>	
ALEKSANDRA GAČIČ BELEJ: General Rudolf Maister in dr. Karel <i>Verstovšek, antipoda v prevratnem obdobju Maribora</i>	383
<i>General Rudolf Maister and Dr. Karel Verstovšek,</i> <i>the Antipode in the Upheaval Period of Maribor</i>	
BOGDAN KOLAR: Slovenski duhovniki v času pred koroškim <i>plebiscitom</i>	417
<i>Slovenian Priests in the Time before the Carinthian Plebiscite</i>	
TEODOR DOMEJ: Podoba generala Maistra v nemškokoroški <i>propagandni publicistiki</i>	449
<i>The Image of General Maister in the German Carinthian</i> <i>Propaganda Media</i>	

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

POLONA VIDMAR: **Bivališča** generala Rudolfa Maistra
in geneza katastrske občine Grajski marof
v nekdanjem mariborskem Graškem predmestju.....485
*Residences of General Rudolf Maister and the Genesis
of the Cadastral Municipality of Grajski Marof
in the Former Graz Suburb of Maribor*

DARJA KERIC: **Rudolf Maister** v učbenikih za zgodovino.....525
Rudolf Maister in History Textbooks

BLANKA BOŠNJAK: **Rudolf Maister** v slovenski književnosti.....551
Rudolf Maister in Slovenian Literature

URH FERLEŽ: **Kako smo** Maistrovo celjsko dobo postavili
v strip.....579
*How We Turned Maister's Time in Celje into a Comic
Book*

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts..... 607

Uredniška navodila avtorjem /
Editor's Instructions to Authors 615

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
historica
slovenica*

Kako smo Maistrovo celjsko dobo postavili v strip

Urh Ferlež

Magister profesor slovenščine, francoščine in umetnostne zgodovine, asistent
Univerza Karla in Franca v Gradcu, Filozofska fakulteta, Inštitut za slavistiko
Merangasse 70/1, A-8010 Gradec, Avstrija
e-pošta: urh.ferlez@uni-graz.at

Izvleček:

Prispevek osvetljuje Maistrovo kratko, a pomenljivo obdobje v Celju pred prvo svetovno vojno. Kot poveljnik črnovojniške izpostave je navezal stike s slovenskimi intelektualci in dijaki. Ti so pod njegovim mentorstvom izdajali literarni list *Savinja* in ustanovili literarno društvo Kondor, ki je bil neke vrste pendant ljubljanskemu društvu mladih slovenskih modernistov zadruga Zadruga. Ob izbruhu prve svetovne vojne so bili zaradi izdajanja ilegalnega časopisa preganjani. Nekateri sodelujoči dijaki so bili takoj po maturi vpoklicani, nekaj jih je v vojni ali bojih za severno mejo izgubilo življenje. Leta 2024 je izšel strip *Koje Maister zaplul po Savinji*, ki Maistrovo celjsko dobo predstavlja mladim bralcem. Publikacija združuje zgodovinska dejstva in vizualno pripoved, njena uporaba pri pouku zgodovine ali slovenščine pa omogoča sodoben pristop k razumevanju zgodovine in doseganje kroskurikularnih ciljev (vzgoja za mir, večkulturnost).

Ključne besede:

Rudolf Maister, I. gimnazija v Celju, društvo Kondor, *Dijaške leposlovne in znanstvene vaje Savinja*, didaktika zgodovine, didaktika slovenščine

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Maribor, letnik 25 (2025), št. 2, str. 579–606, 45 cit., 9 slik
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Uvod

Veverica mlada
v logu je skakljala;
bila je vesela,
rada se je igrala.

Skrita je lisica,
revico ujela;
s plenom na gostijo
zbežati hotela.

Pa prišel je lovec,
počil je lisico;
rane smrti rešil
mlado veveric ... (psevd. Vneslav, iz prve številke *Savinje*)¹

Vlada Republike Slovenije je leto 2024 razglasila za leto generala Rudolfa Maistra, saj smo v tem letu zaznamovali 150. obletnico rojstva in 90. obletnico smrti generala in umetnika. Povprečen poznavalec slovenske zgodovine najbrž ob Rudolfu Maistru najprej v geografskem smislu pomisli na Maribor ali Kamnik, tudi v nadaljnjem naštevanju krajev, povezanih z življenjem Rudolfa Maistra, bi Celje zasedlo kakšno bolj zadnje mesto. To pa ne pomeni, da je knežje mesto pozabilo na pomen rojaka ali na kratko dobo, ki jo je preživel v mestu tik pred prvo svetovno vojno. Spomin nanj je v letu mesto obeležilo z več dogodki in z izdajo grafične publikacije za mlade, ki jo je napisal avtor tega zapisa.

V prispevku bom v prvem delu, ki se začne s podnaslovom Maistrov prihod v Celje, predstavil zgodovinske okoliščine Maistrovega delovanja v Celju, med katerim se je povezal s slovensko čutečimi liberalnimi meščani in slovenskimi dijaki gimnazije, ki jim je pomagal kot mentor pri literarnem ustvarjanju in izdajanju glasila *Dijaške leposlovne in znanstvene vaje Savinja*. Na kratko bom označil del njegovega literarnega opusa, ki ga je napisal v Celju. Povzel bom življenjske usode celjskih dijakov, ki so se kot mladi literarni ustvarjalci zbrali pod Maistrovim mentorstvom, ob izbruhu prve svetovne vojne pa so doživeli policijski proces, po maturi pa nekateri tudi vpoklic na fronto. Prav tako bom nanizal rezultate analize literarnih in drugih zapisov, ki so jih dijaki objavili v *Savinji*.

¹ *Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje* 1, št. 1 (1914), str. 6.

V drugem delu bom predstavil grafično publikacijo za mlade *Ko je Maister zaplul po Savinji*, ki je izšla 2024. Gre za obdelavo zgodovinskih dogodkov, povezanih z Maistrovim delovanjem v Celju, v sodobni obliki kratkega risoromana, ki ga ljubkovalno imenujemo strip, čeprav v likovno-založniškem smislu uporaba te besede povsem ne zdrži. Razložil bom cilje, ki smo jih imeli pred očmi pri snovanju publikacije, razloge in smiselnost predstavljanja zgodovinskih zgodb v publikacijah tega tipa, zagate in izzive, ki so se pojavili pri pretvarjanju zgodovinske snovi v risbo in odzive, ki so sledili izdaji publikacije. V sklepu bom podal nekaj zaključkov, v katerih bom ovrednotil celoten projekt – v kolikšni meri smo dosegli na začetku zastavljene cilje in kakšne primere dobre prakse lahko posredujemo naslednjim ustvarjalcem sodobnih projektov.

Maistrov prihod v Celje

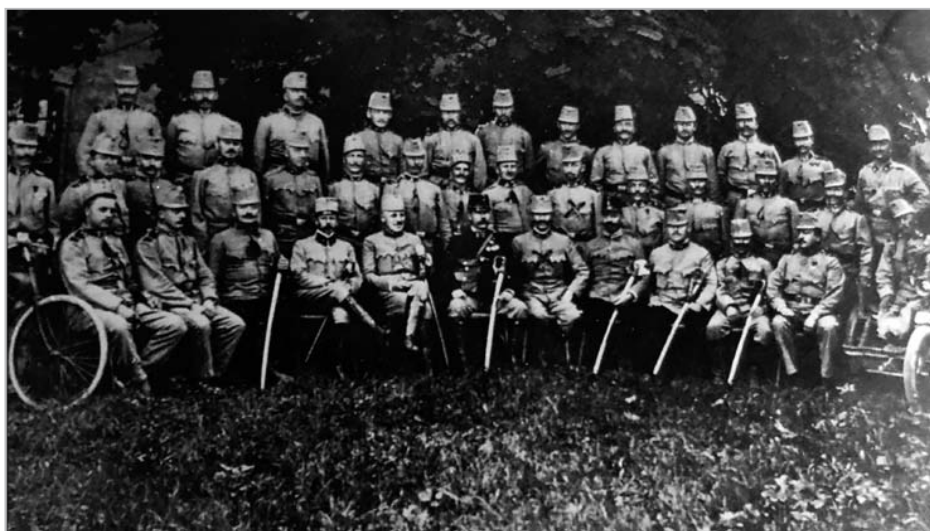
"Danes pa gremo mi Savinci," piše Maister v sicer nepodpisanem uvodu k prvi številki revije *Savinja*.² V kratkem času, ki ga je preživel v Celju, je uspel z meščani, predvsem gimnazijci, stkati močne vezi. Ti slednji so pod njegovim mentorstvom svoje literarne poskuse začeli izdajati v literarnem listu, ki je nosil ime celjske reke.

Rudolf Maister je prišel v Celje leta 1913. V avstro-ogrski monarhiji je bil to čas hudih narodnih trenj, ki so se kazala na vseh področjih, v kulturi, politiki in vsakodnevnem življenju. Celje, ki je bilo tedaj narodnostno mešano mesto, je narodni boj med Slovenci in Nemci precej občutilo. Nemški imperializem si je prav preko slovenskega ozemlja utiral pot do Jadrana. V knežjem mestu se je razkol kazal s prisotnostjo Nemške hiše (*Deutsches Haus*) in Narodnega doma, dveh hranilnic, dveh cerkva, dveh občin (pretežno nemško mesto in slovenska okolica), gimnazijskih vzporednic, celo dveh pokopališč in še bi lahko naštevati.³

V takšno mesto je prišel Rudolf Maister. Leta 1910 je napredoval v stotnika, na začetku leta 1912 je bil poveljnik podčastniške šole, vendar je zbolel na pljučih. Njegova prva služba po okrevanju je bila v Celju, kamor je prišel še vedno šibkega zdravlja. Prevezel je položaj poveljnika črnovojniške izpostave (bataljona) v Celju, ta enota je sodila pod spodnještajerski polk s sedežem v Mariboru. Enota je bila nastanjena v vojašnici v četrti Gaberje, poverjeno pa mu je bilo tudi skladišče na Glaziji. Prišel je najprej sam, in stanoval v manjšem stanovanju na današnji Gregorčičevi 3, potem se mu je pridružila družina in so se preselili

² Maister, Rudolf, "V svet", *Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje* 1, št. 1 (1914), str. 1.

³ Janez Cvirn, *Aufbiks!: nacionalne razmere v Celju na prelomu 19. v 20. stoletje* (Celje, 2006).

Poveljnik Maister in njegov celjski črnovojaški vod. Maister sedi v prvi vrsti in je označen s križcem (Bruno Hartman, *Rudolf Maister, general in pesnik* (Ljubljana, 1998), str. 23)

v pritlično stanovanje na današnji Cankarjevi ulici 13. Njegov starejši sin Hrvoj, takrat star sedem let, je v Celju začel obiskovati slovensko okoliško šolo (danes poslopje I. osnovne šole).⁴

Maister se je v Celju dobro počutil, po Przemyslu, Egiptu in Dalmaciji se mu je bilo prijetno vrniti na Slovensko. Mesto ni bilo daleč od rodnega Kamnika, niti od slovenske kulturne prestolnice Ljubljane. V vojašnici se v času njegovega službovanja ni zgodilo nič neprijetnega, celo Nemci so ga spoštovali. Maister se je vključil v slovensko kulturno življenje v mestu, obiskoval je prireditve v Narodnem domu in kavarne, posebno ljubi sta mu bili kavarni v Sokolskem domu v Gaberjah in Gostilna Jeserne (Pri Grenadirju) na Polulah. Tu se je srečeval s celjskimi slovenskimi izobraženci, kot sta bila profesorja Josip Kožuh, Armin Gradišnik, publicist Miloš Štibler, urednika *Narodnega lista* in *Ilustrovanega narodnega koledarja* Vekoslav Spindler in Janko Lesničar, gledališčnik Rafko Salmič. Stike je navezal tudi z zgodovinarjem in ravnateljem slovenskih gimnazijskih vzporednic Emilijanom Lilekom in mladim profesorjem Franom Mravljakom, ki je bil pozneje v kritičnih dneh leta 1918 v Mariboru njegov adjutant. V Celju je Maister dočakal izbruh prve svetovne vojne, 7. decembra je bil

⁴ Fran Roš, "Maistrova celjska doba", *Celjski zbornik*, št. 1 (1957), str. 270–283 (dalje: Roš, "Maistrova celjska doba"); Mihael Glavan, "Rod in dom", v: Malečkar, Nela (ur.), *Rudolf Maister: sto let severne meje: življenje in delo Rudolfa Maistra Vojanova 1874–1943* (Ljubljana, 2018), str. 14 (dalje: Glavan, "Dom in rod"); Bruno Hartman, *Rudolf Maister, general in pesnik* (Ljubljana, 1998), str. 21.

premeščen v Maribor; najprej kot referent okrožnega poveljstva črne vojske, nato je postal njen poveljnik.⁵ Zanimivo drobtinico iz Maistrovega delovanja najdemo v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* iz 1914, v katerem beremo, da je Maister prijavil kar dvajset novih naročnikov (med njimi znana celjska imena kot so Rudolf Stermecki, Anton Kolenc in Juro Detiček).⁶ Časopis je bil v času, ko je bil Maribor po zunanem videzu skoraj povsem nemško mesto, pomemben tamkajšnji temelj slovenstva. Maistrovo bivanje v Celju je bilo kratko, a si je v tem času pridobil veliko znanstev in podpornikov, predvsem med celjsko mladino, ki so mu v prevratnem času leta 1918 pomagali, tako na bojišču kot v zaledju. Franjo Malgaj, ki je po vojni odšel na pomoč Maistru na Koroško, je v Celju uspel zbrati kar sedemdeset prostovoljcev.⁷

Maistrovo literarno ustvarjanje v Celju

Maister je v Celju tudi literarno ustvarjal. V tem času je objavil naslednja dela:

- ljubezensko pesem *Vasovalec* (*Literarna pratika za 1914. leto*, ur. Milan Pugelj (Ljubljana, 1914)),
- pesem o pričakovanju pomladi *Snubači* (*Ljubljanski zvon*, št. 3 (1914))⁸,
- šaljiva epska pesem *Pri belem medvedu* (*Slovan*, št. 1 (1914)),
- šaljiva epska pesem *Dve maši* (*Slovan*, št. 2 (1914)),
- ocena *Slovenske biografije 1907–1912 dr. Janka Šlebingerja* (*Slovan*, št. 3 (1914)),
- pesem o mornarjih v nevihti *Mi kapitani* (*Slovan*, št. 3 (1914)),
- uvod za prvo številko *Savinje* z naslovom *V svet* (*Savinja*, št. 1 (1914)).

Tema Primoža Trubarja, ki je prisotna v pesmih *Pri belem medvedu* in *Dve maši*, ni prisotna nikjer drugje v Maistrovem opusu. Maister je vsak dan hodil v službo v Gaberje mimo cerkve sv. Maksimiljana, ki je bila svojčas Trubarjev beneficij, zato je zelo verjetno, da je svojo idejo dobil po tej poti. V oceni Šlebingerjeve biografije je pokazal, da je dobro poznal tudi takratne glasbene umetnike. Pesem *Mi kapitani*, v kateri se mornarji v hudem viharju obračajo na kapitanne na morskem dnu, da bi jim rešili življenje, lahko beremo tudi kot prispodobo za položaj Slovencev pred prvo svetovno vojno.

⁵ Glavan, "Dom in rod", str. 24–25; Roš, "Maistrova celjska doba", str. 280; Urh Ferlež, *Štiri zgodbe celjske zgodovine* (Celje, 2018).

⁶ "Društvena poročila", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 11, št. 1 (1914), str. 89.

⁷ Franjo Malgaj, *Vojni spomini: 1914–1919* (Maribor, 2009).

⁸ Roš (1957) v "Maistrova celjska doba", str. 280, zmotno navaja, da je bila pesem objavljena v četrti številki.

Sodelovanje s celjskimi dijaki

Kakšno pa je bilo v času Maistrovega prihoda vzdušje med celjskim dijaštvom? Veliko dijakov je bilo aktivnih v raznih političnih in kulturnih društvih, vsak po svojem prepričanju. Delili so se na tri struje: na katoliško, ki se je edina lahko povsem legalno zbirala v okviru Marijine kongregacije, sestavljali pa so jo predvsem mlajši dijaki, liberalno (narodno napredno), ki se je s podporo kluba slovenskih naprednih akademikov zbirala v Narodnem domu, in pa tretjo, narodno radikalno strujo, ki ni bila usmerjena v podporo nobeni politični stranki. Ti zadnji dijaki so bili, v povezavi s somišljeniki študenti, v izobraževanju in kulturnem delu, predvsem na podeželju, tuja pa jim niso bila socialna vprašanja. Narodno radikalna dijaška organizacija je organizirala razna predavanja, predvsem s političnega, kulturnega in socialnega področja, prirejala je izobraževanja, imela knjižnico in čitalnico. Najprej je imela prostor v sobi nad gostilno Jelen, kjer so dijaki ob raznih kulturnih in narodnih obletnicah prirejali dogodke, služila pa je tudi kot "literarna krčma".⁹

Lastnik gostilne Jelen Alojz Bezenšek je dijake podpiral, zato jim je prav rad odstopil sobo, ta je imela celo lasten vhod z dvorišča. Njegova natakara Ančka je mladeničem stregla pokalico, včasih pa tudi kako močnejšo pijačo.¹⁰ V takem sproščenem okolju so se dobivali celjski dijaki, poznejši ustanovitelji literarnega društva Kondor. Bezenšek dal na razpolago prostor, Miloš Štibler pa je bil tisti, ki je dijake spodbujal k pisanju. Bil je pomemben borec za enakopravnost Slovencev na Štajerskem, član Samostojne kmečke stranke, radikalne dijaške organizacije (bil je njen revizor) in Sokola. Prizadeval si je za zadružništvo in nastopal v raznih štajerskih kulturnih društvih. Prav on je bil tisti, ki je svoje pisanja željne dijake povezal z Maistrom, pozneje pa dosegel, da je Zadružna zveza finančno podprla list *Savinja*.¹¹

Štibler je v začetku decembra 1913 dijakom povedal, da je v Celje prišel stotnik – pesnik Rudolf Maister. Roš se spominja, da so tako imeli v Celju priložnost srečati tri velike mlade slovenske literate: Vladimirja Levstika, Antona Novačana, zdaj pa še Rudolfa Maistra. Takole je opisal občutke, ko so ga prvič videli na ulici:

Ne dolgo potem smo ga zagledali, prav ko smo se nekega večera vračali s sestanka. Čeprav so tedaj medlo brlele ulične plinske svetilke, smo vedeli: To je moral biti Maister! Visok, v sivem oficirskem plašču in s črno kapo na glavi je stopal počasi

⁹ Roš, "Maistrova celjska doba", str. 271–272.

¹⁰ "Celjske gostilne na Stanetovi ulici", *Kamra*, dostopno na: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/na-stanetovi-ulici.html>, pridobljeno: 3. 10. 2024.

¹¹ Roš, "Maistrova celjska doba", str. 271–272.

z dolgimi koraki, za ročaj držoč svetlo sabljo. Živo in odločno so mu žarele temne oči, pod rahlo rdečimi lici pa so se mu košatili mogočni črni brki. Sledili smo mu nekaj časa skozi mesto, vsi pod toplim vtisom tega srečanja. Res je bil to avstrijski častnik, toda hkrati je bil tudi slovenski pesnik!¹²

Zanimivo je, kako je mladi Roš razmišljal o Maistru; po eni strani je bil to avstrijski častnik, častnik vojske države, ki je zatirala slovenski narod, po drugi strani pa slovenski pesnik. Nekateri dijaki so že od prej poznali njegovo knjigo *Poezij*, ki je izšla leta 1904.¹³

Maister je bil torej ob prihodu v Celje zrel pesnik z uspešno vojaško kariero, a je kljub temu imel posluh za mlade dijake. On sam je povprašal Štiblerja, če je v Celju kaj dijakov, ki radi pišejo. Štibler jim je prenesel novico in hitro so naredili čistopis svojih literarnih prvencev, to je bilo sredi decembra 1913. Že kak teden pozneje je Štibler uredil srečanje dijakov z Maistrom. Srečanje je bilo v poslopju Zvezne tiskarne v današnji Kocbekovi ulici, kjer je dijaška organizacija dobila prostore.¹⁴ Roš takole:

Štibler je spremil Maistra do nas in segli smo v roko častniku, ki se nam je že po svoji visoki, vzravnani postavi in po prodorni sili svojih oči, po svojih lepih brkih in tudi po žametno zveneči gorenjščini zazdel kot nekakšna izredna in prav junaška osebnost. Čudovito se nam je zdelo, da je hotel spoznati nas, večinoma šele petnajstletne dečke iz petega in šestega razreda gimnazije. Ali bo mogel najti na nas kaj, kar ga ne bo razočaralo, nas je zaskrbelo.¹⁵

Maister je bil očitno topel človek, saj je dijake strah kmalu minil. Prebrali so mu svoje izdelke, Maister pa je med branjem odobravajoče kimal. Potem jim je Maister svetoval nekaj popravkov, govoril o liriki, Prešernu in Župančiču. Zanj je bila najpomembnejša vsebina pesmi. Ko jim je omenil, da je v svojih gimnazijskih letih v Kranju urejal dva dijaška lista, so ga dijaki hitro prijeli za besedo, saj so imeli izdajanje v načrtu. V Celju sta že pred tem izhajala dva dijaška časopisa: *Vesna* in *Svoboda*, pri *Vesni* je sodeloval tudi Maister. Obljubil jim je pomoč in se poslovil. Kot rečeno, je Miloš Štibler uredil finančno podporo listu. Dijaki so pripravili literarne izdelke in jih nesli Maistru, ki je tedaj še bival sam na Gregorčičevi, da jih prebere in preceni, kaj je dovolj dobro za objavo.¹⁶

¹² Prav tam, str. 272.

¹³ Prav tam.

¹⁴ Prav tam, str. 273.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Prav tam, str. 274.

Društvo Kondor – celjska Zadruga

V decembru je bil ustanovljen dijaški literarni klub Kondor, ime mu je predlagal član Arkadij Videmšek, tedaj v šestem razredu, ki je bil ljubitelj Župančičeve poezije (znan Župančičev verz "Kondor, soncu brat!"¹⁷). Tako je tudi Celje dobilo svoje dijaško literarno društvo, svojo "Zadrugo", kot so jo mladi slovenske moderne imeli že med leti 1892 in 1898. V njenem krogu se je nekaj časa gibal tudi Maister. Za predsednika so izvolili Srečka Puncerja, najstarejšega in najzrelejšega med njimi. Glavna naloga kluba je bilo izdajanje literarnega časopisa z imenom *Leposlovne in znanstvene vaje Savinja*. Prva številka časopisa je izšla konec januarja 1914, zanjo je Maister napisal vzneseno, optimizma polno uvodno besedo, seveda nepodpisano, ker osebnost avstro-ogrske vojske za tak časopis ni smela pisati. Društvo in časopis sta bila namreč formalno ilegalna, saj so vedeli, da zanju pri oblasteh nikdar ne bi dobili dovoljenja, tudi če bi zanj zaprosili. Dijaki so se z Maistrom večkrat sestali, bodisi v njegovem stanovanju bodisi v prostorih dijaške organizacije. Družina Maister je bila do dijakov vedno gostoljubna in prijazna. Dijaki so občudovali Maistrovo knjižnico in njegova slikarska dela, ki so visela po stenah.¹⁸

Na zadnjih straneh prve številke so dijaki svoje poslanstvo opisali takole:

Da si ohranimo v poznejših letih spomin na začetek svojega leposlovnega in znanstvenega delovanja, smo sklenili izdajati veje "Savinja", v katerih hočemo priobčevati svoje prvence. Da more dobiti vsak tovariš po več izvodov, jih tiskamo z razmnoževalnim strojem, ker pisanje je preveč zamudno. Odločno izrekamo, da "Savinja" nima javnega, temveč zaseben značaj in da politične članke a priori izključuje. Smo prepričani, da bo vsak mladino ljub, ki dobi morebiti "Savinjo" v roke, vesel našega mladeniškega navdušenja in nam pomagal uresničiti geslo: Hočemo vedno hoditi po cesti lepote, dolžnosti in bratoljubja.¹⁹

List *Savinja* in mladi pisci

Izšli so štirje zvezki *Savinje*, zadnji je vseboval četrto in peto številko. Izhajali so v približno mesečnih presledkih, njihov obseg je bil med dvanajst in šestnajst stranmi.²⁰ Tiskali so ga kar dijaki sami s pomočjo ciklostila (naprave in matric). Naklada je bila 150 izvodov. Kupovali so ga dijaki, nekaj odraslih prijateljev

¹⁷ Prav tam, str. 272–274; Irena Novak Popov in Marko Juvan, "Župančičev poklon (hommage) Murnu: Manom Josipa Murna Aleksandrova" *Jezik in slovnost* 35, št. 1–2 (1989), str. 4–14.

¹⁸ Roš, "Maistrova celjska doba", str. 275–276.

¹⁹ *Savinja*, št. 1 (1914), str. 12.

²⁰ *Savinja*, št. 1 (1914).

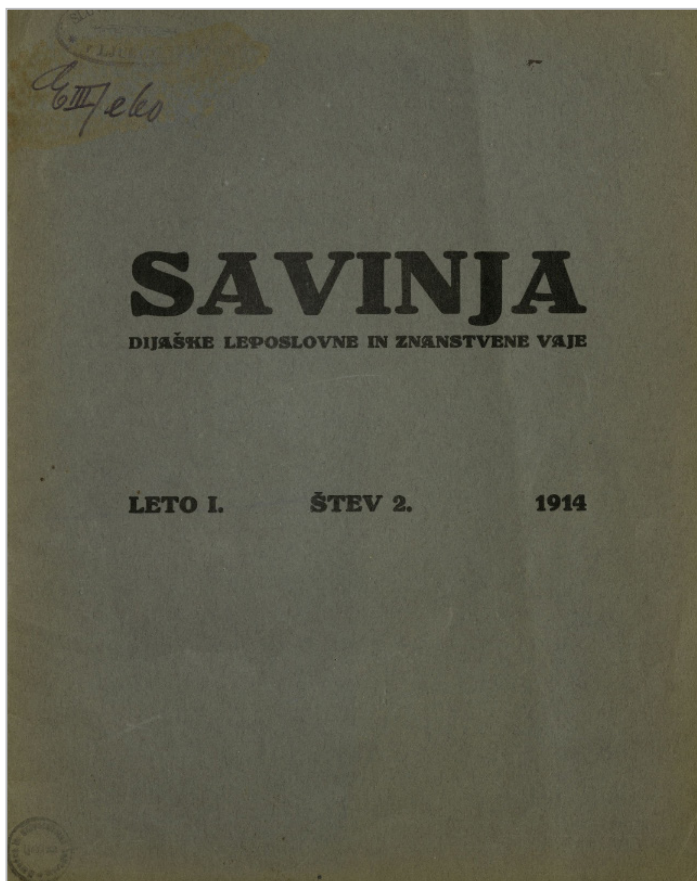
Fotografija kondorjevcov (z leve na desno sedita Stanko Pečar in Srečko Puncer, stojijo neznani dijak, Fran Roš, Arkadij Videmšek in Davorin Ravljen) (Arhiv domoznanskega oddelka Osrednje knjižnice Celje, Zapuščina Srečka Puncerja)

mladine, nekaj izvodov pa je šlo tudi na druge gimnazije.²¹

Ustvarjalci lista so bili skoraj vsi podpisani s psevdonimi, izbranimi med značilnimi slovanskimi imeni, najbrž v duhu tedanjega panslavizma, in sicer:

- Arkadij Videmšek – Vojko,
- Davorin Ravljen – Alja Vanjev,
- Fran Roš – Svobodin Semenov,
- Ivo Štempihar – Smil Dvorjanov (iz Kranja, sodeloval po vezi s Franjem Malgajem),
- Polde Vasle,
- Srečko Puncer – Braslav Vitogoj,
- Stanko Pečar – Velimir Pavlov,
- Zdravko Kroflič.

²¹ Roš, "Maistrova celjska doba", str. 275–276; *Savinja*, št. 1 (1914); Igor Grdina (ur.), *200 let I. gimnazije v Celju: monografija* (Celje, 2010).

Naslovnica druge številke *Savinje* (dLib)

Za Vasleta in Krofliča ni čisto gotovo, katera dva psevdonima sta uporabljala, je pa gotovo, da sta napisala vsak po dve pesmi, eden pod psevdonimom Vneslav (v št. 1), drugi pod imenom Ivan Cirilov (v št. 3). Ena pesem ("Marica" v št. 1) je podpisana s psevdonimom Mojmir, ne vemo, kdo je njen avtor, morda jo je dal objaviti sam Maister, saj je svojo ženo večkrat ljubkovalno imenoval Marica²², posvetil pa ji je tudi nekaj pesmi.

Po izbruhu prve svetovne vojne so se razmere zaostrele. Avgusta 1914 je bila izvedena hišna preiskava na domu Srečka Puncerja v Braslovčah, odkrili so namreč nekaj njegovih pisem dr. Franu Ilešiču, ki so ga oblasti skušale obtožiti veleizdaje. Ravnatelj celjske nemške gimnazije Klemens Proft²³ je pozno jeseni

²² Roš, "Maistrova celjska doba", str. 276

²³ Klemens Proft je nekaj let prej na ljubljanski realki dvakrat na maturi vrgel Ivana Cankarja (Roš, "Maistrova celjska doba", str. 283).

na zagovor klical petnajst slovenskih dijakov, zasliševal jih je ljubljanski sodni svetnik. Člani Kondorja so se morali zagovarjati zaradi članstva v ilegalnem društvu in izdajanja lista, problematično je bilo tudi članstvo v Jugoslovanski počitniški zvezi, ki je mladim pomagala pri potovanjih v južnoslovanske dežele. Postopek je bil prepuščen celjskemu sodstvu, a sodnik Bračič postopka proti dijaku ni hotel voditi, stekel pa je šolski postopek. Proft je dobil nekaj številke *Savinje* in listine počitniške zveze z imeni. Zaslišanja so stekla, Maistra k sreči ni nihče omenil. Ministrstvo za uk in bogočastje je izreklo (za vojne razmere) milo kazen: petnajst dijakov (dva komaj štirinajstletna) je bilo obsojenih na ukor z dvanajstimi, osmimi ali štirimi urami šolskega pripora ob nedeljskih popoldnevih. Hujša je bila negativna ocena v vedenju: to je pomenilo, da so dijaki izgubili pravico do oprostitve šolnine. Druga negativna stran tega je bila, da so ti dijaki, ki jih je svetovna morija kmalu potegnila v svoje krvavo žrelo, nastopili vojaško službo kot "politično sumljivi". Večina se je zaradi zavednih slovenskih podčastnikov po pisarnah celjskega 87. pešpolka uspela te nalepke znebiti. Z začetkom vojne je Kondor moral nehati obstajati. Ko so dijaki hoteli Maistru izročiti zadnjo številko *Savinje*, ga ni bilo doma, potem pa so se začele počitnice, z novim šolskim letom pa njihovega mentorja ni bilo več v Celju.²⁴

Poglejmo, kaj se je še zgodilo s kondorjevci v vojnih in povojnih letih. Arkadij Videmšek, Roš ga opiše kot lepega odličnjaka in dobrega telovadca, je bil vpoklican leta 1916. Izkazal se je v bojih na Škabrijelu, 18. junija 1918, torej prav malo pred koncem vojne, pa ga je na južnem Tirolskem ubila italijanska granata, star je bil dvajset let.²⁵ Na bojišču je umrl tudi Polde Vasle.²⁶ Srečko Puncer je bil vpoklican takoj po maturi, služil je v Lebringu in Slovenskih Konjicah, 31. oktobra po končani vojni se je vrnil v Celje in se priključil Malgajevim borcem, ki so odšli na Koroško. Padel je 29. aprila 1919 pri Vovbrah. Njegovo telo so prepeljali v domače Braslovče, kjer so ga z vsemi častmi pokopali – ob smrti je bil v 24. letu.²⁷ Davorin Ravljen je končal gimnazijo v Celju, doštudiral pravo, nadaljeval je pisateljsko kariero, veliko je pisal za časopise in prevajal.²⁸ Tudi Fran Roš je postal uspešen pisatelj in profesor v Celju, tudi častni občan.²⁹ Stanko

²⁴ Roš, "Maistrova celjska doba", str. 279–281.

²⁵ Uredništvo, "Arkadij Videmšek", *Celjsko-zasavski biografski leksikon*, dostopno na: <http://www.celjskozasavski.si/osebe/videm%C5%A1ek-arkadij/816/>, pridobljeno: 3. 10. 2024.

²⁶ Roš, "Maistrova celjska doba", str. 282.

²⁷ France Kralj, *Srečko (Feliks) Puncer* (Braslovče, 2023); Tea Dular in Filip Ratkajec, *Maistrovih (skoraj) deset mesecev v Celju*, raziskovalna naloga (Celje, 2020).

²⁸ Uredništvo, "Ravljen, Davorin (1898–1965)", *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi488830/#slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno: 11. 2. 2025.

²⁹ Uredništvo, "Roš, Fran (1898–1976)", *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi519204/#slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno 12. 2. 2025.

Pečar je postal odvetnik, decembra 1944 je umrl v koncentracijskem taborišču Auschwitz.³⁰ Zdravko Kroflič je po Malgajevi smrti vodil njegovo četo na Koroškem, potem pa opravljal delo železničarskega uradnika.³¹ Ivo Štempihar je bil pravnik, politik in publicist, zavzemal se je za pravice jeseniških kovinarjev.³²

Kako se Celje spominja Maistra?

Kot vsako slovensko mesto ima tudi Celje Maistrovo ulico. Leta 2004 je v celjski knjižnici gostovala razstava o Rudolfu Maistru iz Vojaškega muzeja, ki jo je pripravil Albin Mikulič.³³ Marca leta 2009 je bilo na predlog ravnatelja I. gimnazije v Celju Antona Šepetavca ustanovljeno Društvo generala Maistra Celje, ki je na pročelju gimnazije odkrila spominsko ploščo Rudolfu Maistru in literarnemu društvu Kondor.

Ob 80-letnici bojov za severno mejo je Celje resno razmišljalo o postavitvi spomenika Rudolfu Maistru. Dobili bi ga naj po ugodnejši ceni. V Ljubljani so postavitve spomenika zaupali Jakovu Brdarju, čeprav je država nekaj let prej isto nalogo zaupala že Boštjanu Putrihu. Tako so Putrihov spomenik ponudili Celju. Mestni svetniki so postavitve podprli, kot možni lokaciji pa sta bili ponujeni Trg Celjskih knezov in Krekov trg pred železniško postajo.³⁴ Spomenik bi moral stati že konec novembra 1998, a se to ni zgodilo. Občinska blagajna ni našla denarja za postavitve in arhitekturno ureditev lokacije, kjer bi moral stati. Temu je botrovala tudi poplava v začetku novembra 1998, vmes pa se je zamegnjal tudi občinski svet. Tako ima Ljubljana še danes dva konjeniška spomenika Rudolfu Maistru, prvega pred Ministrstvom za obrambo, drugega pred železniško postajo na Trgu Osvobodilne fronte³⁵.

³⁰ Popis žrtev taborišč, dostopno na: <https://www.sistory.si/zrtve/zrtve/?id=60676>, pridobljeno: 6. 10. 2024.

³¹ Roš, "Maistrova celjska doba", str. 283; Mirjana Medenjak in Ošlak Andreja, *Fran Roš "Ljubil sem te, življenje" zbirka pesmi*, raziskovalna naloga (Celje, 1989).

³² Lojze Ude, "Štempihar, Ivo (1898–1955)", *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi666451/#slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno: 19. 2. 2025.

³³ Ljudmila Lampret Conradi, "Z Rudolfom Maistrom v boju za severno mejo", *Celjan*, 1. 7. 2009, št. 442, str. 30.

³⁴ Ivana Stamejčič, "V Celju spomenik generalu Maistru", *Novi tednik*, 29. 10. 1998, št. 42, str. 2; Damjana Stamejčič, "Celje bo postavilo spomenik Maistru: konjenik na cilju", *Delo*, 27. 10. 1998, št. 249, str. 6.

³⁵ Marlen Premšak, "Odplavila ga je poplava: v Celju so na spomenik generalu Rudolfu Maistru kar pozabili", *Večer*, 4. 12. 1998, št. 281, str. 12.

Plošča in relief na poslopju I. gimnazije v Celju, ki spominja na Maistrovo delovanje v Celju, foto: Jože Petrak Zajc (Arhiv I. gimnazije v Celju)

Beseda o vsebini *Savinje*

Natiskana glasila so se v veliki večini porazgubila. Vse štiri številke so bile digitalizirane in objavljene na portalu *Digitalne knjižnice Slovenije (dLib)*, literarna dela pa so bila objavljena na *Wikiviru*.

Velika večina objavljenih besedil v *Savinji* so pesmi. Daleč največ literarnih del je napisal Fran Roš (trideset del), velika večina je poezije, nekaj je kratke proze. Arkadij Videmšek je napisal osemnajst pesmi. Srečko Puncer se je poskušil v recenziranju del svojih sodobnikov, napisal je tudi razpravi o grškem epu in o ustoličevanju koroških vojvod. Njegovo pisanje kaže na razgledanost, svoje teze dobro argumentira, pri razpravah pa dobro povzema literaturo. Davorin

Fotografija iz časa prve svetovne vojne prikazuje od leve proti desni Srečka Puncerja, Frana Roša in neznane- ga vojaka (Arhiv Domoznanskega oddelka Osrednje knjižnice Celje, Zapuščina Srečka Puncerja)

Ravljen je napisal deset pesmi. Teme, ki so jih dijaki opevali v pesmih, so predvsem ljubezen, prebujanje narave, pomlad, polne so mladostne vznesenosti in optimizma. Literarno po kvaliteti izstopajo dela Frana Roša, ta so vsebinsko in oblikovno kompleksnejša (npr. soneti), Roš je tako že v mladih letih napovedal svojo uspešno pisateljsko kariero, kaže se njegov osebni slog. Srečko Puncer se je izkazal kot dober kritik, nakazal pa je tudi svoj talent za literarno zgodovino in zgodovinsko misel. Ostali so pisali preprosteje, njihov osebni slog ni prišel tako do izraza, v marsikateri pesmi je vidno posnemanje Maistrovega sloga. Večina pesmi ni bila zunaj *Savinje* nikdar ponatisnjena.

Naslovnica publikacije *Ko je Maister Zaplul po Savinji* (Celje, 2024)

Kako je nastajala knjižica

Jeseni leta 2023 je na pobudo Osrednje knjižnice Celje nastala ideja, da bi v letu 2024 izdali strip, v katerem bi na sodoben način predstavili celjsko obdobje Rudolfa Maistra. K projektu je pristopila še I. gimnazija v Celju, ki je dedinja nekoč edine celjske gimnazije, okoli katere se je zgodil dobršen del zgodovine, opisane na prejšnjih straneh. Ker tukaj pojasnujem, kako smo to zgodovino pretopili v strip, jo imenujem (Maistrova celjska) zgodba. Sam sem za načrtovani strip prispeval povzetek zgodovinske snovi in okvirno idejo, kako bi naj bila videti zgodba v slikah, prav tako sem izbral slikovno gradivo, ki ilustracije spremlja. Ilustracije so delo Lucije Karničar, spremni besedi sta prispevala Anton Šepetavc in Srečko Maček, oblikovanje pa je delo Maje Mihinjač. Projekt

je usklajevala vodja Domoznanskega oddelka v Osrednji knjižnici Celje, Alenka Hren Medved.

Javnosti smo strip naznanili 6. maja 2024, ko je v Osrednji knjižnici Celje gostoval Franc Kralj, ki je predstavil življenje in delo enega od kondorjevcev, Srečka Puncerja. Izid stripa smo načrtovali za november 2024, vendar se je ta nekoliko zamaknil, in sicer na predvečer praznika ta veseli dan kulture v decembru istega leta. Zaradi preoptimistične časovnice in dejstva, da nihče v ekipi ni imel praktičnih izkušenj z izdelavo stripov, je ilustrirani del stripa nekoliko bolj okrnjen, kot je bil zamišljen v resnici. Ker je nastala publikacija kombinacija vezanega besedila, reproduciranega slikovnega gradiva in stripa, je uradno nismo poimenovali strip, temveč grafična publikacija, najbrž pa bi bila primerna tudi oznaka kratek zgodovinski risoroman (izraz, nastal po angleškem *graphic novel*).³⁶ Pri oblikovanju in ilustraciji smo se po eni strani navezali na tradicijo zgodovinskih stripov, ki so zadnja leta priljubljene v Sloveniji (omeniti je treba dela Marjana Pušavca, Zorana Smiljanića in Ivana Smiljanića³⁷), po drugi strani pa na izvirne in prevedene risoromane ter sorodne tipe knjig, ki so prav tako zadnja leta vse bolj številni.³⁸ Obenem smo se zgledovali po nekaterih drugih poskusih približevanja Rudolfa Maistra mlajšim (na primer slikanica Alenke Juvan³⁹) ali literarizacijam Maistrovega življenja (na primer roman Andraža Babška ali Partljičeve zgodbe⁴⁰).

Iz zgodovine v zgodbo

Pri izdelovanju stripa smo zasledovali več ciljev, ki pa bi jih, poleg obeležitve Maistrovih obletnic, lahko razdelili na dva dela; na tiste, povezane z osveščanjem in popularizacijo zgodovine, in didaktične. V praksi so ti cilji na vsak način prepleteni in povezani. Strip smo pripravljali v skladu s temi cilji.

Maistrova zgodba se je v Celju odvila na začetku dvajsetega stoletja, v časih, ko je bila velika večina slovenskih krajev del avstro-ogrske monarhije. Celje je bilo v tistih letih večnacionalno mesto, Maister je v njem nastopil službo na

³⁶ Gre za manj znan pojem, zato pojasnilo: "Risoroman združuje literaturo in vizualno umetnost. Videti je kot strip, zgodbo pa pripoveduje kot roman." (*Risoroman*, dostopno na: <https://www.dobreknjige.si/zanr/risoroman/>, pridobljeno: 3. 10. 2024).

³⁷ Zoran Smiljanić in Marijan Pušavec, *Kajuh, pesnik partizan* (Velenje, 2023); Zoran Smiljanić in Marijan Pušavec, *Meksikajnarji* (Ljubljana, 2008).

³⁸ Andrej Rozman, *Passion de Pressheren: [zgodovinska akupressura]* (Ljubljana, 2010); David Zane Mairowitz, *Kafka* (Ljubljana, 2009); Jurij Devetak, *Nekropola: roman v stripu* (Ljubljana, 2022).

³⁹ Alenka Juvan, *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* (Kamnik, 2016).

⁴⁰ Andraž Babšek, *Junak* (Maribor, 2022).

Odlomek iz stripa, ki prikazuje nasprotja med slovensko in nemško orientiranimi Celjani z namigom na igro kamen, škjarje, papir (*Ko je Maister Zaplul po Savinji* (Celje, 2024), str. 17)

višku bojev med nemško in slovensko opredeljenimi meščani. Ker gre za zgodovinsko dejstvo, ki ga ne mladi bralci, katerim je strip namenjen, ne morebitni starejši, večinoma ne poznajo, smo knjigo začeli z daljšim zgodovinskim uvodom. V njem pojasnujemo te narodne specifičnosti Celja, ki jih dopolnjuje slikovno gradivo. Izpostavljena je delitev ("slovenske" in "nemške" kavarne, društva, cerkvi, pokopališči, gimnazija in njene slovenske vzporednice ...). Še posebej smo opozorili na brutalno nasilje nemških meščanov ob obisku čeških študentov leta 1899, ker pa gre vendarle za mladinski tekst, smo ga ponazorili s satirično karikaturro dogodkov iz tistih časov, ki pa nasilja nikakor ne relativizira. Na straneh, ki upodabljata razpečevanje časopisa *Savinje*, smo objavili še enega prvih zemljevidov Celja v slovenščini iz 1912. Poleg zgodovinskega pojasnila je to slikovno gradivo namenjeno tudi temu, da bralca v mislih popelje v mesto, nekemu, ki v njem ni nikdar bil, pa sploh da občutek, kako je videti.

V nadaljevanju smo prešli v osrednji del zgodbe, ki se razteza od Maistrovega prihoda v mesto do njegovega odhoda. Upodobili smo njegovo srečanje z Milošem Štiblerjem, ki ponazarja Maistrovo dobro počutje v mestu in sodelovanje s pomembnimi člani celjskega slovenstva. Poleg tega je Štibler "ključen" za zaplet zgodbe, saj je prav on dijake povezal z Maistrom. V stripu nismo želeli predstavljati Maistra kot mitologiziranega junaka slovenskega naroda, kar je

podoba, ki jo lahko pogosto zasledimo.⁴¹ S tem nismo imeli težav, saj zgodba zajema dogodke pred prevratnimi dnevi v Mariboru po prvi svetovni vojni, to pa smo še dodatno poudarili s poudarkom njegovega pristnega in kolegialnega odnosa do celjskih dijakov. Zgodba se nadaljuje torej z Maistrovim odhodom in posledicami, ki jih morajo dijaki nositi zaradi izdajanja ilegalnega časopisa.

Brezskrbna in lirično obarvana dijaška leta se za protagoniste zaključijo z izbruhom prve svetovne vojne. Zadnje "poglavje" likovnega dela knjige tvori "galerija", kjer je natisnjen ilustrirani portret vsakega od junakov in njegova življenjska zgodba po 1914, ponatisnjenega je tudi nekaj dodatnega slikovnega gradiva iz zapuščine Srečka Puncerja. Osrednja zgodba ima nekaj navezav na druge zgodovinske osebnosti in dogodke, s katerimi jo zopet po eni strani postavljamo v kontekst, po drugi pa bralca spodbujamo, da poseže še po drugi literaturi. Tako se v stripu pojavijo Ivan Cankar, Oton Župančič in Franjo Malgaj. Cankar zato, ker je bil ravnatelj, ki je sankcioniral celjske gimnazijce, svojčas profesor na ljubljanski realki in je Cankar pri njem padel na maturitetnem izpitu. Župančič zaradi tega, ker je iz njegove prve pesmi cikla *Manom Josipa Murna Aleksandrova* vzeto ime dijaškega društva, Kondor. Dodatno sta slovenska modernista vključena tudi zaradi tega, ker smo želeli poudariti vzporednice med celjskim Kondorjem in precej bolj znano ljubljansko Zadruho, katere člana sta bila omenjena umetnika. Franja Malgaja smo vključili, ker sklepamo, da je veliko število prostovoljcev, ki jih je uspel nabrati po prvi svetovni vojni, delno posledica Maistrovega delovanja med celjskimi gimnazijci in ljudstvom sploh.

V didaktičnem smislu smo najprej zasledovali cilje, ki jih predvidevata učni načrt za zgodovino in slovenski jezik v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju. Strip je vsaj v osnovi namenjen starostni skupini višjih razredov osnovne šole in srednješolcem. Pri obravnavi Maistra pri zgodovini lahko služi kot dopolnitev, ponazoritev in sredstvo za demitizacijo pomembne zgodovinske osebnosti. Učenci namreč lažje razumejo generala Maistra, če jim ga predstavimo kot običajnega človeka, ki je sodeloval z njihovimi dijaškimi predhodniki izpred dobrih sto let. V šolah na Celjskem lahko strip služi tudi za obravnavo lokalne zgodovine.

Pri pouku slovenskega jezika je Maistrova celjska zgodba kot snov možna pri dopolnitvi obravnave slovenske moderne oziroma tako imenovanih sopotnikov moderne, med katere didaktična literarna zgodovina umešča Rudolfa Maistra kot pesnika. Raziskava, ki jo je izvedla Polona Majdič, je pokazala, da

⁴¹ Razmislek (tudi kritika) takega pogleda na Maistra na primer v: Peter Simonič "Družbene in kulturne premostitve Rudolfa Maistra. Razprava o politični mitologiji Spodnje Štajerske", *Traditiones*, 47, št. 1. str. 193–212.

Odlomek iz stripa s prizori iz snovanja Savinje (*Ko je Maister Zaplul po Savinji* (Celje, 2024), str. 30)

je Maister kot pesnik precej neznan.⁴² Če pa se profesor namesto na Maistra osredotoči na dijake, lahko zgodbo Kondorja uporabi kot motivacijo za kreativno pisanje. Mladi nadobudni pisatelji pri tem početju potrebujejo spodbudo in mentoriranje, kot so ju v Celju dobili od Maistra, morda pa še minimalno gmotno pomoč za material oziroma izdajanja glasila, kot ga je v zgodbi zagotovil Štibler. Učenci lahko s prebiranjem pesmi iz *Savinje* ugotovijo, da nikogaršnja prva pesem ni popolna in da je z razlogom v imenu glasila besedna zveza *leposlovne in znanstvene vaje*. Da je lahko tudi preprosta pesem (eno takih sem navedel nad uvodom članka) učinkovita in simpatična pesem ter da lahko s trdim delom (in malo talenta) med radovednimi mladimi spodbudimo koga, da se v prihodnosti s pisanjem začne ukvarjati tudi resneje, kot v zgodbi Fran Roš, ki je že v *Savinji* pisal zahtevnejše pesniške oblike, kot so soneti, poskušal pa se je tudi v daljših pripovednih literarnih zvrsteh. Strip je lahko zaradi svoje kratkosti tudi sredstvo za seznanjanje mladih s sodobnejšimi načini branja (stripi, risoromani, e-knjige ...).

⁴² Polona Majdič, "Kako dobro dijaki poznajo Rudolfa Maistra", *Zgodovina v šoli* 28, št. 1 (2020), str. 78–84.

Kot tretje strip ponuja več iztočnic za doseganje medpredmetnih in kroskurikularnih ciljev pri srednješolskem ali osnovnošolskem pouku.⁴³ Povezava med poukom slovenščine in zgodovine se na podlagi zgodnjih dveh odstavkov ponuja kar sama, že v Maistrovem epitetu "general in pesnik". Kroskurikularni cilji, ki jih lahko zasledujemo pri stripu, so večkulturnost in medkulturnost, vzgoja za mir ter državljanska vzgoja. Menim, da pri sodobni šolski obravnavi oziroma vzgoji za zdravo večkulturnost in medkulturnost prevečkrat pozabimo, da sta to pojma, ki sta se v sociologiji in politični filozofiji pojavila razmeroma nedavno v kontekstu globaliziranega sveta,⁴⁴ Slovenci pa so velik del svojega obstoja preživeli v narodno in kulturno mnogo bolj raznolikih državah, kot je sodobna Republika Slovenija. Naš uvod v strip s specifikami slovensko-nemške spodnje Štajerske je lahko primerna iztočnica za pogovor z dijaki o sobivanju narodov v Avstro-Ogrski s primeri dobrih in manj dobrih praks, opremljeni s katerimi bi mladi morda lažje razumeli nekatere sodobne konflikte, ki izhajajo iz kulturnih nasprotovanj med skupinami ljudi.

S tem je povezana tudi vzgoja za mir. Strip se konča tragično z izbruhom prve svetovne vojne, med katero so nekateri komaj maturanti vpoklicani na fronte, nekateri pa tam izgubijo življenje. Stanko Pečar, ki je prvo svetovno vojno preživel, pa je pozneje življenje izgubil v drugi svetovni vojni kot internanec v Auschwitzu. Žalostne zgodbe dijakov izpred dobrih sto let lahko nagovorijo dijake, da se zavedajo, da navkljub vsem težavam sveta v tretjem desetletju enaindvajsetega stoletja živijo v miru, imajo za razliko od kondorjevcev možnost svobode izražanja in podobno. Opozorimo jih lahko na vrednote in pravice, ki niso same po sebi umevne, temveč so bile izборjene v procesih demokratizacije. V povezavi s tem lahko na podlagi stripa profesor samostojno razvije še material za državljansko vzgojo, čeprav strip sam po sebi ne namiguje na nobena domoljubna ali državljanska čustva pri dijakih niti ni to posebej poudarjeno pri Maistru.

Da je strip tako po oblikovni kot vsebinski plati kvaliteten, kot tudi, da so zgornje didaktizacije možne, dokazujejo pozitivne recenzije in odzivi, ki smo jih dobili iz dijaške in odrasle publike med predstavitvami knjig v celjski knjižnici in celjskih šolah, s čimer bomo nadaljevali še nekaj časa.⁴⁵

⁴³ Zora Rutar Ilc, "Medpredmetne in (kros)kurikularne povezave – priložnost za bolj aktivno vlogo učencev in dijakov", *zrss.si*, dostopno na: <https://www.zrss.si/projektiess/skladisce/pkg/podprojekt3/%C4%8Clanki/KP%20in%20TP/kp%2010.doc>, pridobljeno 12. 2. 2025.

⁴⁴ Za prvega uporabnika pojmov velja Edward T. Hall, ki je pojem "*intercultural communication*" prvič uporabil leta 1959 (Klara Kožar Rosulnik, "Medkulturnost skozi primere dobrih praks raznolikost v spoštovanju in sodelovanju", dostopno na: <https://lezdrugimismo.si/uploads/files/NOVA%20e-ucilnica/Migracije/Gradiva/Medkulturnost%20in%20raznolikost%2C%20Ko%25%BEar%20Rosulnik.pdf>, pridobljeno 15. 2. 2025).

⁴⁵ Maja Horvat, "Izšel strip o Rudolfu Maistru", 11. 12. 2024, št. 1248, str. 9; Erika Kum, "Vojak, vodja, legenda: zgodba v slikah", *Zgodovina za vse: vse za zgodovino* 31, št. 2 (2024), str. 104.

Sklepna podoba stripa *(Ko je Maister Zaplul po Savinji)* (Celje, 2024), str. 53)

Sklep

Naš strip in še toliko bolj odzivi nanj dokazujejo, da ima lahko razmeroma obrobna zgodba odmev in da lahko združuje ljudi različnih interesov in starostnih skupin. Zame je bila poleg želje po razširitvi vedenja o po mojem mnenju zanimivih zgodovinskih dogodkih pomembna izkušnja, kako ravno te dogodke predstaviti v sodobnem mediju, ki je mladim blizu. Sprva sem se kot vsak humanist, ki mora nekaj, s čimer se je ukvarjal več let, spraviti v obliko, ki jo bo lahko bralec oziroma publika konzumirala v razmeroma kratkem času, srečal z izzivom. Pomemben je bil torej element tako imenovane didaktične redukcije. Raziskovalno imam sicer več izkušenj z literarno zgodovino kot z zgodovino, a princip znanstvenega in strokovnega pisanja je enak: po določenem številu ur, ki smo ga vložili v raziskovanje, ugotovljeno zložimo v bolj ali manj koherentno besedilo, ga opremimo s citatnim aparatom, morda dodamo sliko ali dve in ga pošljemo v recenzijski postopek. Ko pa mora raziskovalec sodelovati z ilustratorjem, ki mora zgodovinsko razpravo mlademu bralcu posredovati skozi drug medij, pridemo do točke, ko mora včasih okostenela humanistična misel uporabiti domišljijo in razmišljati širše, rešiti kup težav in zagat. Potreb-

nega je veliko dela, gre pa za izkušnjo, ki jo privoščim vsakemu raziskovalcu in univerzitetnemu profesorju, saj razširi obzorje, nauči razmišljati drugače in nas poveže z mlajšimi in ne več mladimi generacijami javnosti, ki včasih nekatera poglavja zgodovine pod vplivom stereotipov, žal pa včasih tudi zaradi političnega in medijskega manipuliranja razume drugače, kot bi si želel strokovnjak.

Maister, Puncer, Kondor, mednacionalni odnosi na Celjskem, prva svetovna vojna, boj za severno mejo in nešteti drugi zgodovinski dogodki so na vsak način potrebni temeljitih zgodovinskih raziskav, hkrati pa so odlične in resnične zgodbe, ki si zaslužijo, da zaradi njih naredimo korak iz arhivov in kabinetov naproti mlademu bralcu. Želim si, da bi za Maistrom še kdo zaplul in še po kateri drugi reki.

Urh Ferlež

HOW WE TURNED MAISTER'S TIME IN CELJE INTO A COMIC BOOK

SUMMARY

Although Celje is less associated with Rudolf Maister than Maribor or Kamnik, it has not forgotten his role in the city before World War I. This article highlights Maister's time in Celje, his connections with Slovenian students and liberal citizens, and the publication of the graphic novel *Ko je Maister zaplul po Savinji*, which introduces historical events to young readers through a comic book narrative.

Rudolf Maister arrived in Celje in 1913 as the commander of a črna vojska outpost. At the time, the city was sharply divided between German and Slovenian influences, reflected in separate institutions, societies, and schools. Although an officer of the Austro-Hungarian army, Maister strongly supported Slovenian national consciousness. He engaged in cultural and literary activities and formed ties with Slovenian intellectuals, such as Josip Kožuh, Armin Gradišnik, and Vekoslav Spindler, who introduced him to young literary enthusiasts – Celje's grammar school students. These students had already gathered

to promote Slovenian culture and language, though their efforts remained fragmented.

Maister became their mentor, encouraging them to publish the literary magazine *Savinja*, which appeared in 1914. They founded the literary club Kondor, named after Župančič's poem, as a counterpart to Ljubljana's modernist Zadruga society. Publishing under pseudonyms, the students wrote poetry, essays, and articles, with Maister advising them on content and editing. Their works reflected national awareness, Pan-Slavism, optimism, and love for Slovenian culture.

At the outbreak of World War I, the Celje student circle came under scrutiny. The school administration launched investigations, and the most active *Savinja* members faced disciplinary measures, including detentions and official reprimands. Their political status also complicated their military conscription. Maister himself was not implicated, as the students concealed his involvement. When he was transferred to Maribor in December 1914, *Savinja* ceased publication.

The war scattered the students across battlefields. Arkadij Videmšek and Polde Vasle were killed before the war's end, while Srečko Puncer, who joined Maister's forces in the fight for the northern border, fell in 1919. Others, such as Fran Roš and Davorin Ravljen, became distinguished writers and journalists. Their fates reflect a broader historical reality – their youthful aspirations were disrupted by war and political upheaval.

Celje continues to commemorate Maister, with memorial plaques, events, and exhibitions established in recent decades. A planned equestrian monument never materialized. In 2024, the graphic novel *Ko je Maister zaplul po Savinji* was published to introduce Maister's time in Celje to young readers.

The project, initiated by the Central Library of Celje and I. Gymnasium in Celje, was led by Urh Ferlež (script and historical research), Lucija Karničar (illustrations), and Maja Mihinjač (design). The creators drew inspiration from Slovenian historical comics and international works, aiming to present Maister's story to modern audiences while remaining historically accurate. The creative process required selecting key events, adapting them to visual storytelling, and balancing historical content with artistic expression.

One key value of *Ko je Maister zaplul po Savinji* is its educational potential. Comics facilitate understanding of historical events by combining text and visuals, immersing readers in the past. Teachers of history and Slovenian language can integrate the graphic novel into lessons as a starting point for discussions on Maister's role in Slovenian history, ethnic tensions in Celje before World War I, and the importance of cultural engagement among youth. The comic enables interpretation on multiple levels – as historical documentation, artistic expression, and a tool for fostering critical thinking. It also aligns with

cross-curricular goals such as peace education and multicultural awareness.

The project faced challenges, as none of the contributors had prior experience with historical comics. Despite this, the publication successfully merges narrative, illustrations, and archival materials, creating a visually compelling and content-rich story. The comic focuses on Maister's interactions with students, his cultural contributions, and the historical context in which he operated. Following its release, the publication was introduced to the public through events and discussions on Maister's legacy in Celje.

The article concludes with reflections on Maister's broader historical significance. Although his stay in Celje lasted less than a year, he left a lasting impact on a generation of young Slovenian intellectuals. Many of the students he inspired went on to shape Slovenian cultural and political life. The graphic novel *Ko je Maister zaplul po Savinji* is one attempt to preserve his legacy and bring Slovenian history closer to younger generations in an engaging and modern way.

VIRI IN LITERATURA

Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje – letnik 1, št. 1 (1914).

Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje – letnik 1, št. 2 (1914).

Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje – letnik 1, št. 3 (1914).

Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje – letnik 1, št. 4–5 (1914).

Conradi Lampret, Ljudmila, "Z Rudolfom Maistrom v boju za severno mejo", *Celjan*, 1. 7. 2009, št. 442, str. 30.

Horvat, Maja, "Izšel strip o Rudolfu Maistru", *Celjan*, 11. 12. 2024, št. 1248, str. 9.

Premšak, Marlen, "Odplavila ga je poplava: v Celju so na spomenik generalu Rudolfu Maistru kar pozabili", *Večer*, 4. 12. 1998, št. 281, str. 12.

Stamejčič, Damjana, "Celje bo postavilo spomenik Maistru: konjenik na cilju", *Delo*, 27. 10. 1998, št. 249, str. 6.

Stamejčič, Ivana, "V Celju spomenik generalu Maistru", *Novi tednik*, 29. 10. 1998, št. 42, str. 2.

Baš, Franjo, "Puncer, Srečko (1895–1919)", *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi475217/#slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno 11. 2. 2025.

"Celjske gostilne na Stanetovi ulici", *Kamra*, dostopno na: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/na-stanetovi-ulici.html>, pridobljeno: 3. 10. 2024.

Kožar Rosulnik, Klara, "Medkulturnost skozi primere dobrih praks raznolikost v spoštovanju in sodelovanju", dostopno na: <https://lezdrugimismo.si/uploads/files/NOVA%20e-ucilnica/Migracije/Gradiva/Medkulturnost%20in%20raznolikost%2C%20Ko%5BEar%20Rosulnik.pdf>, pridobljeno 15. 2. 2025.

Novak, Vlado, "Videmšek, Arkadij (1898–1918)", *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi782034/#slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno: 10. 2. 2025

Popis žrtev taborišč, dostopno na: <https://www.sistory.si/zrtve/zrtev/?id=60676>, pridobljeno: 6. 10. 2024.

"Risoroman", *dobreknjige.si*, dostopno na: <https://www.dobreknjige.si/zanr/risoroman/>, pridobljeno: 3. 10. 2024.

Rutar Ilc, Zora, "Medpredmetne in (kros)kurikularne povezave – priložnost za bolj aktivno vlogo učencev in dijakov", *zrss.si*, dostopno na: <https://www.zrss.si/projekti-tiess/skladiisce/pkp/podprojekt3/%C4%8Clanki/KP%20in%20TP/kp%2010.doc>, pridobljeno 12. 2. 2025.

Ude, Lojze, "Štampihar, Ivo (1898–1955)", *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, dostopno na:

<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi666451/#slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno: 19. 2. 2025.

Uredništvo, "Arkadij Videmšek", *Celjsko-zasavski biografski leksikon*, dostopno na: <http://www.celjskozasavski.si/osebe/videm%C5%A1ek-arkadij/816/>, pridobljeno: 3. 10. 2024.

Uredništvo, "Ravljen, Davorin (1898–1965)", *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi488830/#slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno: 11. 2. 2025.

Uredništvo, "Roš, Fran (1898–1976)", *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi519204/#slovenski-biografski-leksikon>, pridobljeno 12. 2. 2025.

.....

Babšek, Andraž, *Junak* (Maribor, 2022).

Cvirn, Janez, *Aufbiks!: nacionalne razmere v Celju na prelomu 19. v 20. stoletje* (Celje, 2006).

Devetak, Jurij, *Nekropola : roman v stripu* (Ljubljana, 2022).

Dular, Tea in Ratkajec, Filip, *Maistrovih (skoraj) deset mesecev v Celju*, raziskovalna naloga (Celje, 2020).

Ferlež, Urh, *Ko je Maister zaplul po Savinji* (Celje, 2024).

Ferlež, Urh, *Štiri zgodbe celjske zgodovine* (Celje, 2018).

Glavan, Mihael, "Rod in dom", v: Malečkar, Nela (ur.), *Rudolf Maister: sto let severne meje: življenje in delo Rudolfa Maistra Vojanova 1874–1943* (Ljubljana, 2018), str. 7–74.

Grdina, Igor (ur.), *200 let I. gimnazije v Celju: monografija* (Celje, 2010).

Hartman, Bruno, *Rudolf Maister, general in pesnik* (Ljubljana, 1998).

Juvan, Alenka, *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* (Kamnik, 2016).

Klemenčič, Jakob in Pušavec, Marijan, *Alma M. Karlin: svetovljanka iz province : življenjepis v stripu* (Ljubljana, 2015).

Kralj, France, *Srečko (Feliks) Puncer* (Braslovče, 2023).

Kum, Erika, "Vojak, vodja, legenda: zgodba v slikah", *Zgodovina za vse: vse za zgodovino* 31, št. 2 (2024), str. 104.

Mairowitz, David Zane, *Kafka* (Ljubljana, 2009).

Maister, Rudolf, "V svet", *Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje* 1, št. 1 (1914), str. 1.

- Majdič, Polona**, "Kako dobro dijaki poznajo Rudolfa Maistra", *Zgodovina v šoli* 28, št. 1 (2020), str. 78–84.
- Malečkar, Nela (ur.)**, *Rudolf Maister: sto let severne meje: življenje in delo Rudolfa Maistra Vojanova 1874–1943* (Ljubljana, 2018).
- Malgaj, Franjo**, *Vojni spomini: 1914–1919* (Maribor, 2009).
- Medenjak, Mirjana in Andreja, Ošlak, Fran Roš** "Ljubil sem te, življenje" zbirka pesmi, raziskovalna naloga (Celje, 1989).
- Neznan avtor**, "Društvena poročila", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 11, št. 1 (1914), str. 88–92.
- Novak Popov, Irena in Juvan, Marko**, "Župančičev poklon (hommage) Murnu: Manom Josipa Murna Aleksandrova", *Jezik in slovstvo* 35, št. 1–2 (1989), str. 4–14.
- Potočnik, Dragan**, *Zgodovinske okoliščine delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju* (Ljubljana, 2008).
- Potrata, Majda**, "Marija Maister (1885–1938) – pomembna Mariborčanka", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 89=Nv 54 (2018), str. 151–154.
- Roš, Fran**, "Maistrova celjska doba", *Celjski zbornik*, št. 1 (1957), str. 270–283.
- Rozman, Andrej**, *Passion de Pressheren: [zgodovinska akupressura]* (Ljubljana, 2010).
- Simonič, Peter**, "Družbene in kulturne premestitve Rudolfa Maistra. Razprava o politični mitologiji Spodnje Štajerske", *Traditiones* 47, št. 1, str. 193–212.
- Smiljanič, Zoran in Pušavec, Marijan**, *Kajuh, pesnik partizan* (Velenje, 2023).
- Smiljanič, Zoran in Pušavec, Marijan**, *Meksikajnarji* (Ljubljana, 2008).
- Torkar, Zora et. al.**, *Rudolf Maister: domoljub, general, kulturnik, pesnik, bibliofil: vodnik po razstavi v Rojstni hiši Rudolfa Maistra v Kamniku* (Kamnik, 2013).

Author: **FERLEŽ Urh**

M.A., Assistant

Charles and Francis University of Graz, Faculty of Arts,

Institute of Slavic Languages

Merangasse 70/1, A-8010 Graz, Austria

Title: **HOW WE TURNED MAISTER'S TIME IN CELJE INTO A COMIC BOOK**

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*

Maribor, 25 (2025), No. 2, pp. 579–606, 45 notes, 9 pictures

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Keywords: Rudolf Maister, I. gimnazija v Celju, Kondor Society, Dijaške leposlovne in znanstvene vaje Savinja, history didactics, Slovenian language didactics

Abstract: The article sheds light on Rudolf Maister's brief yet significant period in Celje before World War I. As the commander of the črna vojska outpost, he established connections with Slovenian intellectuals and middle school students. Under his mentorship, they published the literary journal Savinja and founded the literary society Kondor, which served as a counterpart to Ljubljana's young modernist society Zadruga. At the outbreak of World War I, they faced persecution for publishing an illegal journal. Some of the students involved were conscripted immediately after graduating from high school, and several lost their lives in the war or the struggles for the northern border. In 2024, the graphic novel *Ko je Maister zaplul po Savinji* was published, presenting Maister's time in Celje to young readers. The publication combines historical facts with visual storytelling, and its use in history or Slovenian language classes enables a modern approach to understanding history while achieving cross-curricular objectives, such as education for peace and multiculturalism.
